

ЗВІТ
Наукового відділу з наукової та науково-технічної діяльності
Національного природного парку «Мале Полісся» за 2019 рік

1. Організація наукової та науково-технічної діяльності.

1.1. У Національному природному парку «Мале Полісся» функціонує науковий відділ, в його складі наукову та науково-технічну діяльність здійснюють провідний науковий співробітник – Цибуля М.М. та два старших наукових співробітники: Мнюх О.В., Кратасюк Н.В.

1.2. У 2019 році наукові співробітники НПП «Мале Полісся» пройшли курси підвищення кваліфікації:

Мнюх О.В. – II модуль навчання «Тренінг для тренерів: «Методика і практика роботи з дорослою аудиторією» для працівників установ природоохоронного фонду України. (18-21 лютого 2019 р., м. Львів).

2. Наукова та науково-технічна діяльність.

2.1. НПП «Мале Полісся» видав четвертий том Літопису природи Національного природного парку «Мале Полісся» за 2018 рік.

На виконання Закону України «Про природно-заповідний фонд України» на підставі Програми Літопису природи для заповідників та національних природних парків, що затверджена Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України та Національної академії наук України від 25.11. 2002 № 465/430, Наказом директора НПП «Мале Полісся» від 05.01.2015 № 2а підготовлений Літопис природи.

У четвертому томі Літопису природи НПП «Мале Полісся» проаналізована робота парку, підведені підсумки науково-технічної діяльності та екологічної освітньо-виховної роботи за 2018 рік. Літопис природи містить 448 сторінок, 29 таблиць, 4 рисунки, 3 картосхеми, 4 діаграми, 43 фото, використано 93 джерела літератури.

У 2019 році співробітники Парку провели заходи щодо попередження та недопущення задухи риби на території комплексної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Озеро Святе», оскільки через товщину льоду на мілководних ділянках рівень кисню істотно знижується. Так працівники НПП «Мале Полісся» здійснили вирубування ополонки та накрили їх очеретом, що в свою чергу дасть можливість надходження кисню у воду.

З метою підвищення екологічної обізнаності шкільної молоді, розширення кругозору з питань необхідності збереження водно-болотних угідь та необхідності їх охорони 1 лютого у Ізяславській ЗОШ I-III ст. №1 та Ізяславському НВК №5 проведено відзначення Всесвітнього дня водно-болотних угідь, який пройшов під девізом «Ми не безсилі у протидії змінам клімату». Під час заходу діти ознайомились з метою підписання конвенції про ВБУ, старший науковий співробітник Кратасюк Наталія розповіла школярам про важливість збереження екосистеми водних угідь задля збереження біологічного розмаїття, охорони зникаючих видів птахів та рослин, а також збереження місцевих видів риб.

18-21 лютого старший науковий співробітник Мнюх Олександр взяв участь у II модулі навчання «Тренінг для тренерів: «Методика і практика роботи з дорослою аудиторією». Метою проведення тренінгу є забезпечення якості та доступності неформальної освіти в діяльності установ природоохоронного фонду України.

Організаторами заходу були: Міністерство екології та природних ресурсів України, Західноукраїнський ресурсний центр, Представництво німецької неурядової організації «Німецьке об'єднання народних університетів» DVV International в Україні за сприяння Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини.

20 лютого на базі Хмельницького ОЕНЦУМ відбувся обласний семінар-практикум працівників районних відділів, міських управлінь освіти, об'єднаних територіальних громад, відповідальних за еколого-натуралістичну роботу, вчителів опорних шкіл «Організація і проведення науково-дослідницької та практичної природоохоронної роботи з дітьми на заповідних територіях». Захід проводився натуралістами спільно з Хмельницьким обласним ІППО і Національним природним парком «Мале Полісся», Хмельницьким національним університетом та Кам'янець-Подільським національним університетом ім. Івана Огієнка за участі Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Хмельницької ОДА. Від НПП «Мале Полісся» участь у роботі семінару взяв директор Парку Андрій Сасюк. Присутнім була представлена доповідь на тему «Організація науково-дослідної та природоохоронної роботи на території НПП «Мале Полісся» із залученням учнівської молоді». Учасники розглянули ряд питань з організації і проведення науково-дослідницької та практичної природоохоронної роботи з дітьми й учнівською молоддю на природно-заповідних територіях, залучення їх до проведення пошукової, дослідницько-експериментальної роботи на територіях природно-заповідного фонду рідного краю під керівництвом науковців.

14 березня в Луцьку відбувся другий етап IV з'їзду лісівників України, під час якого учасники розглянули стан реалізації рішень першого етапу з'їзду, а також обговорили подальші кроки та напрями розвитку лісового господарства нашої держави. Співробітники Національного природного парку «Мале Полісся» (директор А. Сасюк, головний природознавець В. Поліщук і старший науковий співробітник Н. Кратасюк) теж долучились до даного заходу, презентували сувенірні матеріали, в рамках діяльності виставки, на якій були представлені численні досягнення лісівників України.

Протягом березня 2019 року старшим науковим співробітником Мнюхом Олександром було проведено ряд лекцій на лісівничу тематику для вихованців навчальних закладів м. Ізяслава, м. Славути та районів.

Співробітники наукового відділу Парку активно долучались до озеленення територій навчальних закладів та парків населених пунктів регіону, в рамках Акції «Майбутнє лісу у твоїх руках».

16-17 травня 2019 р. в Черкаському обласному управлінні лісового та мисливського господарства відбулася семінар-нарада Держлісагентства України для відповідальних працівників за зв'язки із засобами масової інформації. Під час семінар-наради обговорено проект Комунікаційної стратегії Державного агентства лісових ресурсів України. У семінарі взяли участь делегації працівників обласних управлінь лісового та мисливського господарства майже з усієї країни. В складі делегації від Хмельницького обласного управління лісового і мисливського господарства у заході взяв участь старший науковий співробітник НПП «Мале Полісся» Мнюх Олександр.

Наукові співробітники Н. Кратасюк та О. Мнюх. Взяли участь у Всеукраїнській практичній ботанічній школі-семінарі «Особливості дослідження рідкісних видів рослин», присвяченій 90-річчю Балашова Лева Сергійовича. У форматі теоретичного і

практичного турів, що проходили в лабораторних і природних умовах, науковці-природознавці з декількох регіонів України ознайомились із методикою вивчення онтогенезу рідкісних видів рослин і специфікою їх популяційних досліджень, аналізували геоботанічні аспекти дослідження, робили анатомо-морфологічні характеристики, вивчали GIS-технології та сучасні методи картування рідкісних видів рослин. До того ж практичні та теоретичні етапи школи-семінару доречно комбінувались із цікавими та пізнавальними екскурсіями, які проходили територіями НПП «Подільські Товтри» (Вербецькі Товтри, Смотрицький каньйон) та Ботанічного саду Подільського державного аграрно-технічного університету (м. Кам'янець-Подільський).

17 травня старший науковий співробітник Кратасюк Наталія взяла участь у науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми збереження біологічного різноманіття та перспективи розвитку природо-заповідного фонду», який проходив на базі національного природного парку «Кременецькі гори» та був приурочений до Дня науки.

4-6 червня старший науковий співробітник Мнюх Олександр взяв участь у семінарі «Обмін досвідом еколого-освітньої та рекреаційної діяльності в українських та зарубіжних установах природно-заповідного фонду». Захід був приурочений до «Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища» та проходив на базі НПП «Прип'ять-Стохід».

Співробітники наукового відділу Парку долучились до проведення відновлювальних робіт на маршруті екологічної стежки «Перлина Славутчини», зокрема ремонтували та оновлювали інформаційні стенди, лагодили лавочки для відпочинку, встановлювали нові агітаційні плакати.

Науковий співробітник Кратасюк Наталія приймала участь в організації зйомок відеосюжетів на телеканалі UA:Поділля. Сюжети присвячені рідкісним Орхідним, які зростають на території НПП «Мале Полісся», а також комплексній пам'ятці природи загальнодержавного значення «Озеро Святе».

В рамках договору про наукову та творчу співпрацю 17 серпня 2019 року Національний природний парк «Мале Полісся», з метою дослідити водні об'єкти Парку, відвідали співробітники Інституту гідробіології Національної академії наук України. Гідробіологами спільно із науковцями Парку проведені комплексні дослідження водойм НПП «Мале Полісся»: ставки в околицях с. Комини, р. Гнилий ріг, оз. Святе, у водоймах були відібрані проби води для подальшого дослідження гідрохімічного аналізу води, визначення видового складу водоростей та зоопланктону.

Крім того, в рамках комплексних досліджень водойм Парку, спільно з науковцями проведено дослідження гідрологічного заказника місцевого значення «Голубе Озеро», та прилеглих озер. У водоймах відбиралися проби води, щоб провести гідрохімічний аналіз води, також для визначення видового та кількісного складу водоростей та зоопланктону, проби ґрунту з дна озер, для подальшого дослідження в лабораторних умовах.

Також співробітниками НПП у літній період відбиралися проби води із оз. Святого для визначення фітопланктону та були надіслані до Інституту гідробіології, а також передані спеціалістам Відділу охорони навколишнього природного середовища Хмельницької АЕС для проведення досліджень хімічного складу води.

Під час туристичного сезону співробітники наукового відділу Парку регулярно залучались до організації та проведення пізнавальних екскурсій на екологічній стежці «Перлина Славутчини» та на теренах НПП.

Протягом польового сезону 2019 року співробітниками Парку були здійснені дослідження рослинного покриву територій, вивчення підліску та його лісівничо-екологічного значення на закладених протягом минулих років лісівничих постійних пробних площ, також проводився моніторинг на ботанічних постійних пробних площах.

Загалом, станом на сьогодні, у списках видів НПП «Мале Полісся», що потребують охорони на національному, міжнародному та регіональному рівнях наведено 23 види рослин, 56 видів тварин та 3 види грибів ЧКУ; 6 видів рослин Додатку II СИТЕС; 128 видів тварин із додатків Бернської конвенції; 15 видів тварин із Європейського червоного списку; 41 вид рослин та 54 види тварин, які є рідкісними на території Хмельниччини.

Матеріали та звіти усіх досліджень будуть використані при написанні п'ятого тому «Літопису природи» НПП «Мале Полісся» за 2019 рік із збереженням авторських прав.

2.3. На базі НПП «Мале Полісся», в рамках угоди на проведення практики студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський), у 2019 році виробничу науково-дослідну практику пройшов студент II-го курсу магістратури Лукашук Юрій Олександрович. Звіт з практики із збереженням авторства буде використано при написанні 5-го тому Літопису природи.

2.4. Відомості про видання наукових робіт:

1) Протягом 2019 року співробітниками НПП «Мале Полісся» здано до друку 6 наукових статей та тез. Матеріали публікуються за рахунок авторів.

2) У 2019 році вийшло друком 5 публікацій:

Кратасюк Н.В. Дослідження видового складу бабок (*Odonata*) НПП «Мале Полісся» // Актуальні проблеми збереження біологічного різноманіття та перспективи розвитку природо-заповідного фонду / Матеріали науково-практичного семінару, присвяченого святкуванню Дня науки (Кременець, 17 травня 2019 року). Кременець, 2019. – 164 с

Мнюх О.В., Сопушинський І.М. Характеристика чорно-вільхових деревостанів території НПП «Мале Полісся» // Актуальні проблеми збереження біологічного різноманіття та перспективи розвитку природо-заповідного фонду / Матеріали науково-практичного семінару, присвяченого святкуванню Дня науки (Кременець, 17 травня 2019 року). Кременець, 2019. – 164 с

HELUTA V.P., PRYDIUK M.P., ZKOVA M.O., TYKHONENKO YU.YA., SHEVCHENKO M.V., AKULOV O.YU., MNIUKH O.V. (2019). Fungi of Male Polissia National Nature Park. Chornomors'k. bot. z., 15 (3): 275–296. doi: 10.32999/ksu1990–553X/2019–15–3–6.

Мнюх О.В. Значення НПП «Мале Полісся» у збереженні рідкісних видів рослин Хмельницької області. Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». – 2019. – Т. 21.

Сасюк А.В., Павлюк В.В. Характеристика сучасного лісового фонду Шепетівського Полісся. Вісті Біосферного заповідника "Асканія-Нова". – 2019. – Т. 21.

3) Найбільшу кількість робіт опублікував Мнюх Олександр, старший науковий співробітник НПП «Мале Полісся», стаж наукової роботи 5 років 3 місяці.

4) Сасюк Андрій Володимирович, директор НПП «Мале Полісся» здійснює дисертаційне дослідження за темою: «Формування підлісового ярусу в лісостанах Шепетівського Полісся та його екосистемна роль (лісівничо-екологічне значення)».

Цибуля Марина Миколаївна, провідний науковий співробітник НПП «Мале Полісся» здійснює дисертаційне дослідження за темою: «Флористичне і ценотичне фіторізноманіття національного природного парку «Мале Полісся»: структура, оцінка декоративності, фітоценодизайн».

Мнюх Олександр Вікторович, старший науковий співробітник НПП «Мале Полісся» здійснює дисертаційне дослідження за темою: «Якість деревини вільхи чорної (*Alnus glutinosa*) в умовах Малого Полісся».

2.6. 7 вересня у м. Хмельницький директор НПП «Мале Полісся» Сасюк А. і старший науковий співробітник Кратасюк Н. взяли участь у XXXII агропромисловій виставці «Агро Поділля-2018», яка проходила на території ТСЦ «Поділля», де у складі лісівничих експозицій Хмельницького обласного управління лісового та мисливського господарства був презентований і НПП «Мале Полісся».

Директор НПП «Мале Полісся» Сасюк А. і старший науковий співробітник Кратасюк Н. 11 вересня взяли участь в урочистій церемонії нагородження переможців конкурсу малюнків, який організувало Державне агентство лісових ресурсів України серед учнівської молоді в областях (Укрцентркадріліс, м. Боярка).

13 грудня працівники НПП (А. Сасюк, Кратасюк Н. та Мнюх О.) взяли участь у святковому засіданні НТР Національного природного парку «Кременецькі гори» з нагоди 10-річчя установи.

2.7. Співробітниками НПП «Мале Полісся» здійснюється поповнення фондів наукових матеріалів (поповнення колекційних матеріалів, гербарію, ценотек, фототек).

3. Відомості про здійснені науково-технічні заходи.

3.1. На території НПП «Мале Полісся» відсутні стаціонари, гідрометеостанції, гідропости, станції фонового моніторингу тощо, у зв'язку з цим основні метеорологічні показники за 2019 рік використовуються з сайту прогнозу погоди за посиланням: <http://rp5.ua/> (м. Ізяслав, Хмельницька обл.).

3.2. З метою дослідження природного розвитку екосистем та спостереження за змінами, що відбуваються у навколишньому середовищі, екосистемах, популяціях співробітниками НПП «Мале Полісся» у 2016-2018 рр. проводилась робота із закладання постійних пробних площ на території Парку. Вони були нанесені на картографічні матеріали НПП, для площ були оформлені паспорти та присвоєні номери.

Загалом, з метою дослідження рослинного світу території НПП «Мале Полісся», працівниками Парку здійснені роботи із фіксації на місцевості 30 ботанічних та лісівничих постійних пробних площ. Зокрема, на території гідрологічного заказника загальнодержавного значення «Теребіжі», де закладені постійні пробні площі проводились активні дослідження та спостереження за популяцією реліктового виду

Червоної книги України – осоки богемської – *Carex bohemica* Schreb., а на території Михельського лісництва, де закладені постійні пробні площі ведуться дослідження й спостереження за популяцією реліктового виду ЧКУ – зелениці сплюснутої – *Lycopodium complanatum* (L.) Holub.

У 2019 році науковими співробітниками НПП «Мале Полісся» активно здійснювався моніторинг видового різноманіття та інвентаризація ентомофауни, зокрема одонатофауни.

Співробітники Парку виявили нові місця зростання рідкісних видів: плауна колючого – *Lycopodium annotinum* L. та зелениці сплющеної – *Diphasiastrum complanatum* L. Також було виявлено ще одне місцезростання рослини занесеної до переліку регіонально рідкісних рослин Хмельницької області – плауна булавовидного – *Lycopodium clavatum* L. Окрім того, було виявлено нове місцезростання одного із найбільш рідкісних видів української флори, червонокнижного виду – осоки богемської – *Carex bohemica*

Місця знахідок рідкісних видів зафіксовані точками GPS та нанесені на карту НПП «Мале Полісся».

За період діяльності Парку, його працівниками здійснюється моніторинг та дослідження рослинного й тваринного світу, з метою інвентаризації флори і фауни; знаходяться нові види рослин та тварин, що потребують охорони, їх нові місця поширення. Усі місця поширення рідкісних видів флори та фауни фіксуються точками GPS та наносяться на карту НПП «Мале Полісся».

5. Протягом 2019 року НПП «Мале Полісся» проведено дві науково-технічні ради: 26 червня та 6 грудня.

Погоджено рішенням Науково-технічної ради НПП «Мале Полісся» від 6 грудня 2019 року.

Директор

Старший
науковий співробітник

А. Сасюк

Н. Кратасюк

Назва установи	Кількість посад наукових співробітників / реально працюючих співробітників	Кількість наукових публікацій, загальна/у виданнях ВАК	Кількість сторінок Літопису природи	Кількість постійних пробних площ	Число видів флори, загальна/судинних рослин (за основними таксонами подати нижче) / число видів виявлених протягом 2019 року	Число видів флори занесених у Червону книгу України	Число видів фауни, загальна/ссавців/птахів (за основним таксонами подати нижче) / число видів виявлених протягом 2019 року	Число видів фауни занесена у Червону книгу України	Кількість наукових тем (проектів тощо) виконаних поза програмою Літопису природи (власних, на замовлення сторонніх організацій Р. у співпраці з іншими організаціями тощо)	Кількість розроблених рекомендацій (коротко описати нижче)	Заходи спрямовані на відновлення популяцій диких видів, кількість (коротко описати нижче)	Фінансування наукової діяльності, сума витрачених коштів на заробітну платню наукових співробітників в (всіх) / на виконання заходів, грн.
НПП «Мале Полісся»	3/2	5/0	448	30	819	23	392/190	56	2	-	-	-

Місце для коментарів та розширеної інформації

Цибуля Марина Миколаївна, освіта повна вища, біолог, викладач біології, ботаніка, тел. 0977485206, ел.адреса: malerolisija@ukr.net
Кратасюк Наталія Вікторівна, освіта повна вища, біолог, вчитель біології, географії та екології, зоологія, тел. 0966284375, ел.адреса: malerolisija@ukr.net
Мінох Олександр Вікторович, освіта повна, спеціаліст з лісового господарства, деревинознавство, тел. 0966907539, ел.адреса: malerolisija@ukr.net